

KUI KUULMINE ON EESMÄRK OMAETTE

Inimene on loomult uudishimulik. Mõned asjad võivad aga tema tähelepanu orbiidist lihtsalt välja jääda. Millegipärast on nende hulgas tihti ka eriinternaatkoolid. Ühest sellisest Porkunis juttu tulebki. Põhjusti on mitu: tänavune on koolil 60. tegutsemisaasta, väga heal järjel on koolis töökasvatus ja -õpetus ning lõpuks väärib rohkem rääkida koolist, kuhu laps tuleb tummana, aastaid hiljem lahukub rääkijana.

Kurtide õpetamise tänuväärset tööd alustati Eestimaa aastail 1690 — 1709 Pärnus professor Jakob Wilde algatusel. 1866. aastal asutas Vändra pastor E. Sokolovski kurtummade kooli, mis 1924. aastal siirdus Porkuni endisesse mõisahoonesse. Lossi ümbritses kõrge kivimüür, millest on säilinud väravatorn ja pisut müüri. Hiljuti lõpetati torni restaureerimine ning sinna tuleb nüüd kooli muuseum ja kaminaruum.

Mõisahoones ees ühel pool teed on mälestusmärk kooli asutajale, teisel Nõukogude Liidus vististi ainus monument õpetajaist (skulptor A. Jürjo). Habras õpetaja püüab kaitsta kolme last

ja kõiki ülejäänuid — kätega, pilguga, südamega. Kujud vaikivad trööstitult nagu lapsedki, kes 4-aastasena vanemate käekõrval siia kuulmist-kõnelemist õpima tulevad.

Porkuni eriinternaatkooli direktor Tiit Laur, Eesti NSV haridustöö eesrindlane, on veerand sajandit aidanud arenguhäiretega lapsi inimsuhete imetabasesse maailma, millesse kuulmist enamik nii loomulikuks peab, mis osale aga eneseületamist tähendab. Poolsada pedagoogi (õpetajaid ja kasvatajaid pooleks) ja üle saja kuulmislangusega lapse on praegu selle kooli jõudude vahetuskord.

Tiit Laur: «Inimene on seni tumm, kuni teda keegi ei õpeta. Rääkima võib hakata iga kurtitum, sest enamasti on neil hääleorganid korras. Lihtsalt kuulmislangus on suur, rohkem kui 80 protsenti. Palju sõltub pärilikkusest, kuigi 20 aastat tagasi oldi arvamusel, et see pole kurtuse tekkimisel mingi faktor. Geneetilist koodi mõjutab tugevalt alkohol, aga ka mitmed antibiootikumid, keemilised ained jm. Hoopis harva satutakse siia mõne trauma tõttu, seevastu

gripilained toovad kasvandikke juurde. Ka mumps ja leetrid võivad kõrvakuulmist kahjustada.

Meie hoolealuste arv püsib 150 ümber, kusjuures poisse on ikka rohkem olnud kui tüdrukuid. Meie vabariigis on palju logopeediakabinette. Nende abil saame kuulmiskahjustustega laste üldarvust hea ülevaate. Kes tõsisemat ravi vajab, suunatakse eriinternaatkooli. Alati polegi nii lihtne vanematele selgeks teha, et nende laps vajab põhjalikku defektoloogilist ravi, mida just erikoolis on võimalik saada. Kui laps ei õpi rääkima, jääb ta aktiivsest elust kõrvale. Üldiselt harjutakse meie kooli eluga ruttu. Vanemad võivad külas käia nii tihti kui soovi-

vad. Suuremad lapsed söidavad nädalavahetustel ise koju — neil on priipiletid. Seda võimalust kasutatakse hoolega, sest koduigatsus on suur.»

Porkuni eriinternaatkooli lõpetajad saavad kaheksaklassilise hariduse 12-aastase visa tööga. Kooliosale peab eelnema lasteaiakursus. Kui erikooli tuleks näiteks 10-aastane tüdruk, siis läheb ta ikkagi kõigepealt lasteaeda, et omandada kõneõppimiseks vajalik raudvara.

Koolis on põhirõhk eesti keelel ja tööõpetusel. Tüdrukud saavad selgeks õmblemise-kudumise ja kokakunsti alused. Poisid teevad puutööd. Oma maja mööbel — kapid, toolid, lauad, aga ka kangasteljed ja

kruustangid, lillekorvid, lindude söögimajad — on kõik poiste kätetöö. Kooli lähedal on abimajand, kus õpilased põllutööd teevad. Mitu suve järjest on oma EOM-i rühm väga edukalt kodurajooni «Öitsengu» kolhoosis töötanud. Oma koolist olid nii rühma-komandörid kui lihtlikmed. Köblati, koristati kive, tehti heina. Rahule jäid lapsed ja kolhoosi juhtkond, koostöö jätkub edaspidigi.

Keskhariduse võivad erikooli kasvandikud omandada kaugõppeerikeskkoolis. Mõned jõuavad aga ka kõrgkoolidiplomini. Nende vähestest tahtejõudu tasub imetleda: erikooli programmid on vastavalt kohandatud, kõrgkoolis tuleb ise kohaneda.

Eesti Kurtide Ühingul on kolm õppe-tootmisettevõtet Tallinnas, Tartus ja Pärnus, kus pakutakse kudumise-, õmblemise-, puu- ja muud tööd kõigile erikooli lõpetajatele. Aga loomulikult võivad nad vastavalt võimetele ja soovile töötada ka mujal.

Porkuni eriinternaatkooli vanem kaader on olnud väga püsiv. Paljud tulid siia parkümmend aastat tagasi tööle ja jäidki. Noorte pedagoogide kohta on veel vara järeldusi teha, kuid algus on paljutootav. Direktor kiidab väga kaht noorukest kasvatajat, kes osalesid ka meie vestlusringis.

Merle Põldma on 19-aastane ja õpib TRÜ-s kaugõppe teel defektoloogiat. Tema hoole all on üheksasteist 8—9-aastaslast.

Elle Jürjev on 23-aastane. Ta suunati Porkunisse Tartu Pedagoogilise Kooli lõpetamise järel ning on praegu I klassi kasvataja.

«Kas lapsed suhtuvad paremini noortesse või vanadesse pedagoogidesse?»

Merle: «Noori hoitakse ikka rohkem, sest noored on lõbusamad. See ei välista aga karmust. Mina näiteks nõuan üsna palju, kuid suhted lastega on ikkagi väga head. Küllap tuleb kasuks ka väike vanusevahe.»

«Kus on kõige raskem töötada, kas lasteaias, alg- või vanemates klassides?»

Elle: «Mida pisemad, seda rohkem ikka hoolt vaja. Lasteaias tuleb alustada A-st ja B-st. Seal ei tohi midagi segaseks jääda, sest muidu ei saa koolis hak-

kama. Raske on töötada ka I klassis. Lasteaed on ikka lasteaed ja kool on kool. Kõiki oskusi tuleb nüüd kinnistada. I klassis peavad lapsed õppima end ise teenindama: voodit tegema, riietusruume, mängunurki ja asju korrastama, kooli ümbrust puhtana hoidma. Ka nõopide etteõmblemise õpivad nad ära. Üldiselt jääb laps lapseks igal pool, ta armastab ringi joosta ja mürada. Siingi võrdub üks rahmeldis kümne rahulikuga.»

Kui linnakoolides kurdavad õpetajad tihti korteri- ja palgaolude üle, siis Porkunis enamasti mitte. Palk on siin 25 protsenti kõrgem kui mujal, korteri saab iga soovija, puhkust ikka 48 tööpäeva. Koolireformi mõjul paranevad tingimused veelgi. Nii et kadestamisväärsed olud.

Tiiu Laur: «Hakkajaid noori on meil aga alati vaja. Kel asja vastu huvi, tulge vaatama!»

Kui on palgakõrgendus, siis on järelikult ka raskem ja vastutusrikkam töö, sest seatakse ju siin majas töökorda inimese meeleorgan! Defektoloogid-pedagoogid on normaalkooli kolleegidest selle võrra õnnelikumad, et nad saavad oma töö vilju üsna ruttu näha (õieti kuulda).

Kõige raskem on õpetada last häält moodustama. Siin võetakse appi need meeled, mida kasutada saab, näiteks nägemine ja kompimine. Laps peab tajuma suu kaudu väljuvat õhuvoolu, tegema palju hingamisharjutusi. Kuna laps jääb lapseks ka õppides, siis tuleb mängulisus asjale suuresti kasuks. Lapsel peab olema huvitav ja lõbuski, kilgeteni välja, sest loomulik pingutamata hääliitus toob eesmärgi lähemale. Kilkeid siin lausa provotseeritakse. Vahemaa õpilase ja õpetaja vahel peab väike olema, et laps saaks vaevata suu liikumist jälgida. Porkuni koolis räägivad õpetajad lastega väga aeglaselt, lausa silbitades, kõiki häälikuid täpselt välja pidades. Igapäevakõnes kipume sõnalõppe neelama, erikooli lastega ei saaks sel moel üldse suhelda. Õpilased tajuvad paremini lihtsaid, lühikesi, tuttavaid sõnu.

Töö erikoolis on kõike muud kui lihtne ning nõuab lausa loomingulist lähene-mist. Õpetaja peab asja juures olema nii hingega, et suudaks iga uue sõna üle röömustada võrdväärselt lapsega. Kuna väljendeid on palju, siis ilmselt jätkub ka röömu. Ega muidu saaks paljude siinsete pedagoogide staazi aastakümnetega mööta. Alklassiõpetaja Roosa Mä-sar on selles koolis töötanud üle veerandsaja aasta. «Suure hoolega arendame tarbekõnet ja parandame aparatuuri abil kuuldetaju. I — III klassini õpivad lapsed eriprogrammi alusel, sealt edasi kehtib kohandatud üldharidusprogramm. Õpetamisel on kõige raskem see, et ühte asja tuleb seletada mitu korda ja väga aeglaselt. Teatud sõnavara ja artikulatsioon omandatakse küll juba lasteaias, õpilased ja nende võimed on aga erinevad ning see teeb õppetöö keerukaks.»

Eriinternaatkooli õppe-alajuhatajana töötab vastne pedagoogikakandidaat Viivi Neare. Tema väitekirja teema on «Matemaatika õpetamise erimetoodika». Koolireform nõuab, et uurimistööde tulemusi peab aktiivselt praktikasse rakendama. Viivi Neare: «Eriti arenguhäiretega laste puhul on väga tähtis siduda õppetööd näitlik-praktilise-ga. Normaalselgi lapsel aitab see paremini ainet omandada. Igasugune mõiste tuleb tegevuses lah-ti mõtestada, siis kinnistub see paremini. Oma uurimis-tulemusi olen siin koolis juba rakendanud. Algul mõtlesin, et siin koolis saab tunde anda hästi vaiks-etele klassidele. Tegelikult on asi hoopis vastupidi. Kuulmishäiretega lapsed ei taju üldse sahinat, nagis-tamist, pinkide-toolide kolinat — see ei häiri neid põrmugi. Küll aga mõjub see õpetajale, kel tuleb lihtsalt harjuda. Eriti rahutu on klass pärast nädalavahe-tust. Siis on muljeid nii palju ja kõik aina viiple-vad. Seda on päris vahva jälgida.»

Viiplemise aluseks on žestide süsteem, igal liigutusel on kindel tähendus. Palju sõltub ka kontekstist. Mõnda mõistet tähistab

mitu žesti, näiteks «lenda-ma» puhul sõltub liigutus sellest, kes või mis lendab. Suurt rolli mängib miimika, mis on ainus abiline lähedaste žestide eristamisel. Huvitav on see, et eri keelt kõnelevate rahvaste žestid osaliselt kattuvad.

Veidi ka Porkuni erikooli õpilaste vabast ajast. Kaks korda aastas käiakse ekskursioonidel, nii koduvabariigis kui väljaspoolgi. Enne ja pärast sõitu räägib õpetaja selle kohta ajaloost ja kaasajast. Kooli lõpetajatel on Eestimaa risti-põiki läbi sõidetud. Eriin-ternaatkooli pioneerior-ganisatsioon kannab Eesti NSV teenelise kunstitegelase Andrei Jegorovi nime, kes oli kurt. Vanempioneer-juht Tiiu-Reet Künnapas on oma ala fanaatik ja korraldab väga tihti kõik-võimalikke üritusi. Lastele meeldib igal pool kaasa lüüa, tunda end vajalikuna.

Õppeaasta tähtsamaid sündmusi on Loksa vennaskalmistu külastamine Porku-ni lahingute ja Eesti NSV vabastamise aastapäeval. Vöidupühäl toimub ka üm-ber Porkuni järve jooks, kus osaleb terve kool. Ele-vust tekitavad tõrvikutega jüriöö matk, armee aasta-päev, mille hommikust õh-tuni sisustavad noorsõdu-rid.

Ka spordil on selles koolis väga tähtis koht. Heal järjel on suusatamine, kergejõustik ja korvpall. Oma rajooni võistlustel on erikooli õpilased enamasti auhinnalistele kohtadele tulnud. Selle aasta algul toimus Vilniuses Balti vaba-riikide kurtide koolide spar-takiaad, mille võitis Por-kuni erikool. Tihedad sõp-russidemed on Riia, Vil-niuse ja Moskva kurtide koolidega. Sotsialistliku võistluse partneriks on Vae-küla eriinternaatkool.

Kokkuvõttes mõjus külas-käik erikooli märksa kosu-tavamalt kui algul loota võis. Eriti siinse optimismi tajumine. See andis juurde päris mitu röömu asjust, mida muidu ehk tänamatult loomulikuks peaks — röö-mu sellest, et näiteks rääki-da, näha ja kuulda suu-dad.